

تأثیر گزارش حسابرسی بر محتوای اطلاعات مالی

کیهان آزادی^۱، علیرضا وزیری^۲

^۱ استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت

^۲ دانشجوی دکتری حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت

چکیده

اطلاعات مالی می‌تواند بر تصمیمات شخصی هر یک از استفاده‌کنندگان اثر بگذارد، تخصیص منابع را تحت تأثیر قرار دهد و بر عملکرد بازار و اثربخشی اقتصاد تأثیر بگذارد. محتوای اطلاعات مالی ارائه شده توسط شرکت‌ها خود تحت تأثیر عوامل متعددی است که یکی از این عوامل می‌تواند گزارش‌های حسابرسی باشد. فرآیند حسابرسی به عنوان یک مکانیزم کنترل‌کننده، میزان آگاهی بخشی و اعتباردهی صورت‌های مالی را افزایش می‌دهد و یکی از روش‌های موثر در تسهیل تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌ای و معاملاتی در بازار سرمایه است. از این رو هدف اصلی این تحقیق بررسی تأثیر گزارش‌های حسابرسی بر محتوای اطلاعات مالی در بورس اوراق بهادار تهران است. روش این تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از نوع، توصیفی است. نوع اظهار نظر حسابر و نوع حسابر (سازمان حسابر یا موسسات) به عنوان متغیرهای مستقل و محتوای اطلاعات مالی (بازده سهام) به عنوان متغیر وابسته تحقیق مطرح شدند. همچنین اثر تعاملی سودآوری در رابطه بین اظهار نظر حسابر با بازده سهام و نوع حسابر با بازده سهام مورد ارزیابی قرار گرفت. در این تحقیق تعداد ۹۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۵ به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. فرضیه‌های تحقیق با استفاده از برازش مدل‌های رگرسیون خطی داده‌های ترکیبی مورد آزمون قرار گرفت. نتایج نشان داد که سودآوری بطور معنادار در رابطه بین نوع حسابر با بازده سهام تأثیرگذار است. همچنین نوع حسابر بطور معنادار بر بازده سهام تأثیرگذار است. اما تأثیر سودآوری در رابطه بین اظهار نظر حسابر با بازده سهام بطور معنادار مشاهده نشد و اظهار نظر حسابر بر بازده سهام تأثیر معنادار نداشت.

واژگان کلیدی

نوع حسابر، بازده سهام، اظهار نظر حسابر، گزارش حسابر و سودآوری.

مقدمه

گذر از عصر صنعتی به عصر اطلاعات موجب برجسته‌تر شدن نقش اطلاعات در فرآیند تصمیم‌گیری شده است. در چنین دورانی، اطلاعات حکم کالایی با ارزش تعیین‌کننده مزیت رقابتی مشارکت‌کنندگان در انواع مخلف بازارها را دارد (پورحیدری و باقری، ۱۳۹۲: ۲). دستیابی به اطلاعات از مهم‌ترین مسائل بازار سرمایه به شمار می‌رود. سهام‌داران به منظور دستیابی به اخبار و اطلاعات از منابع مختلفی بهره می‌برند (بزرگ‌اصل و ادیبی، ۱۳۹۶: ۱۶). صورت‌های مالی و یادداشت‌های همراه آن از مهم‌ترین منابع اطلاعاتی سرمایه‌گذاران برای تفسیر وضعیت یک بنگاه اقتصادی هستند. فرآیند حسابداری، مجموعه اطلاعات مربوط به فعالیت، نتایج عملیات و هم چنین منابع و مصارف وجوه نقد شرکت را برای دوره مالی یک ساله فراهم می‌کند (دهقانی و گریوانی، ۱۳۹۶: ۳۰۰). یکی از اهداف اصلی صورت‌های مالی، گزارش اطلاعات درباره وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف‌پذیری مالی است (عرب‌زاده، ۱۳۹۶: ۴). اطلاعات حسابداری بخش عمده‌ای از نیازهای اطلاعاتی تصمیم‌گیرندگان را تأمین می‌نماید. یکی از اهداف گزارشگری مالی، تهیه و ارائه اطلاعات، به منظور فراهم نمودن مبنایی برای تصمیم‌گیری منطقی سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان است. در این راستا اطلاعات باید مفید و مربوط بوده و توان اثرگذاری بر تصمیم‌گیری اقتصادی افراد را داشته باشد. هر چه محتوای ارزشی اطلاعات بیش‌تر باشد، سودمندی کاربرد آن‌ها در اتخاذ تصمیم بیش‌تر خواهد بود و منجر به اتخاذ تصمیمات بهینه می‌شود (صفری‌گرایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲). اما مسئله مهم، تردید در مورد قابلیت اتکای اطلاعات صورت‌های مزبور است که از تضاد منافع سرچشمه می‌گیرد. علاوه بر تضاد منافع مسائل دیگری از قبیل عدم دسترسی مستقیم استفاده‌کنندگان به اطلاعات موجب تقاضا برای خدمات حسابرسی مستقل شده است (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶).

از این‌رو فلسفه اصلی حسابرسی، اعتبار بخشی به اطلاعات صورت‌های مالی است و اطلاعات مزبور مبنای تصمیم‌گیری‌های گروه‌های مختلفی نظیر سهام‌داران، سرمایه‌گذاران بالقوه، کارگزاران، مدیران، مشاوران مالی، تحلیل‌گران، اعتباردهندگان و دولت قرار می‌گیرد (رحیمیان و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۸). چن^۱ و همکاران (۲۰۱۰) معتقدند که حسابرسی موجب کاهش تضاد منافع بین صاحبان سرمایه و مدیران می‌شود و وسیله‌ای برای اطمینان بخشی به صورت‌های مالی است (حاجیها و ابراهیمی، ۱۳۹۵). حسابرسی به عنوان یک مکانیزم کارآمد، به سهام‌داران این اطمینان را می‌دهد که مدیران در اداره شرکت در راستای منافع سهام‌داران عمل نموده‌اند یا خیر؟ از این‌رو، کار حسابرسی اطمینان بخشی به سهام‌داران و سایر اشخاص ذینفعی است که با شرکت طرف

¹ Chen

قرارداد هستند (واصلی و همکاران، ۱۳۹۶). حال پرسش اصلی این است که آیا نوع اظهارنظر حسابرس و نوع حسابرس بر بازده سهام به عنوان شاخص ارزیابی محتوای اطلاعات مالی شرکت‌ها تاثیرگذار است؟

مبانی نظری و مروری بر پیشینه پژوهش

محتوای اطلاعات مالی

فعالیت صحیح در بازار سرمایه و تصمیم‌گیری مناسب بازیگران این صحنه، می‌تواند نقش موثری در تخصیص بهینه منابع داشته باشد. واضح است که تصمیم‌گیری در چنین ساختاری نیازمند اطلاعات و گزارش‌های قابل اتکا است (باغومیان و همکاران، ۱۳۹۵). اطلاعات مالی یکی از عناصر بسیار با اهمیت بازارهای مالی می‌باشد (حمیدیان و همکاران، ۱۳۹۶). هدف اصلی اطلاعات مالی کمک به سرمایه‌گذاران در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی است (خدامی‌پور و حسینی‌نیا، ۱۳۹۵). یکی از اساسی‌ترین تصمیمات اقتصادی سرمایه‌گذاران، ارزیابی ارزش شرکت‌هایی است که در سرمایه‌گذاری کرده یا در حال سرمایه‌گذاری در آن هستند (بابائی و جعفری، ۱۳۹۴). بازده سهام به تنهایی حاوی محتوای اطلاعاتی است که بیش‌تر سرمایه‌گذاران بالفعل و بالقوه در تجزیه و تحلیل - های مالی و پیش‌بینی‌های خود از آن استفاده می‌کنند؛ بنابراین یکی از معیارهای اساسی برای تصمیم‌گیری در بورس اوراق بهادار است (گوگردچیان و همکاران، ۱۳۹۶).

بازده در فرآیند سرمایه‌گذاری، نیروی محرکی است که ایجاد انگیزه می‌کند و پاداشی برای سرمایه‌گذاری محسوب می‌شود. بازدهی حاصل از سرمایه‌گذاری برای سرمایه‌گذاران دارای اهمیت است زیرا اغلب تلاش سرمایه‌گذاران با هدف کسب بازده صورت می‌گیرد (مرادی و همکاران، ۱۳۹۶). بازده سهام عبارت است از نسبت میان کل عایدی (یا زیان) حاصل از سرمایه‌گذاری و میزان سرمایه‌ای که به منظور کسب عایدی در یک دوره معین مصرف گردیده است. این دوره می‌تواند یک روز، یک ماه، یک سال و امثال آن باشد (هادیان و همکاران، ۱۳۹۶). جهت ارزیابی عملکرد واحدهای تجاری تاکنون معیارهای مختلفی ارائه شده است که از جمله معمولی - ترین و مهم‌ترین معیار ارزیابی عملکرد و سودآوری مؤسسات در حال حاضر نرخ بازده سهام است، که نقش کلیدی در سرمایه‌گذاری دارد. وقتی این معیار کاهش یابد زنگ خطری برای شرکت است و نشانه این است که عملکرد شرکت مناسب نیست. شاید این معیار دارای محتوای اطلاعاتی بیش‌تری در مقایسه با معیارهای عملکرد بر مبنای حسابداری باشد چون ارزیابی عملکرد بر مبنای بازار، اطلاعات سرمایه‌گذاران را به خوبی منعکس نمی‌-

سازد (امیری و همکاران، ۱۳۹۶). بازده یک سرمایه‌گذاری از دو طریق کسب می‌گردد (طالبو و همکاران، ۱۳۹۶):

- تغییر در ارزش و قیمت اصل سرمایه مصروفه مانند قیمت سهام خریداری شده.
- سودهایی که در نتیجه سرمایه‌گذاری به اصل سرمایه تعلق می‌گیرد مانند سود نقدی سهام.

گزارش حسابرسی

این‌که در بازار بورس اوراق بهادار گاهی شرکت‌ها رشد و توسعه پیدا کرده و گاهی به دلیل ضعف مالی و عملیاتی شرایط را از دست داده و از تابلو بورس حذف می‌شوند مساله‌ای است که توجه محققین این حوزه را به خود جلب نموده است. در این راستا یکی از عواملی که در بررسی‌های اولیه مورد توجه سرمایه‌گذاران قرار می‌گیرد گزارش حسابرسی است. استفاده‌کنندگان برای ارزیابی مطلوب بودن ارائه صورت‌های مالی، گزارش حسابرسی را به کار می‌برند (ودیدی و همکاران، ۱۳۹۶). گزارش حسابرسی به عنوان محصول نهایی فرآیند حسابرسی، ماهیت کالا یا خدمت عمومی را دارد که استفاده از آن مانع استفاده از دیگر خدمات عمومی نمی‌شود و مصرف آن در انحصار هیچ مصرف‌کننده‌ای نیست. این کالای عمومی مانند سایر کالاها و خدمات باید از کیفیت مناسبی برخوردار باشد تا تقاضا برای آن استمرار داشته باشد. گزارش حسابرس وسیله‌ای است که از طریق آن حسابرس، نظر خود را در باب قابلیت اعتماد صورت‌های مالی به استفاده‌کنندگان از آن گزارش منتقل می‌کند. گزارش و اظهارنظر حسابرس را می‌توان بدین صورت تبیین کرد: محصول نهایی حسابرسی یک واحد تجاری، گزارشی است که در آن، حسابرسان نسبت به صورت‌های مالی صاحب کار اظهارنظر می‌کنند (قناد و همکاران، ۱۳۹۶). بنابراین، حسابرسی با فراهم نمودن گزارش‌های سودمند و انتشار آن در بازار سرمایه می‌تواند بر تصمیم‌گیری مشارکت‌کنندگان در بازار سرمایه تاثیر گذارد و زمینه را برای اتخاذ تصمیمات صحیح اقتصادی فراهم کند (ولی‌پور و همکاران، ۱۳۹۶). شرایط ارائه اظهارنظرهای متفاوت حسابرسی بر اساس استانداردهای حسابرسی ایران به شرح زیر است (ستایش و همکاران، ۱۳۹۲):

- **نظر مقبول:** باید در مواردی اظهار شود که حسابرس به این نتیجه برسد که صورت‌های مالی، از تمام جنبه‌های با اهمیت، طبق استانداردهای حسابداری به نحو مطلوب ارائه شده است. نظر مقبول همچنین، به طور ضمنی بیانگر آن است که هر گونه تغییر در اصول و رویه‌های مبتنی بر استانداردهای حسابداری و آثار آن‌ها، به نحوی مناسب تعیین و در صورت‌های مالی درج و یا افشا شده است.

- **نظر مشروط:** باید هنگامی اظهار شود که حسابرس نتیجه گیری می کند نظر مقبول نمی تواند اظهار شود اما اثر هر گونه عدم توافق با مدیریت یا محدودیت در دامنه رسیدگی چنان با اهمیت و فراگیر (اساسی) نیست که مستلزم اظهار نظر مردود یا عدم اظهار نظر شود. نظر مشروط باید با عبارت «به استثنای» آثار موضوع مورد شرط، اظهار شود.
- **عدم اظهار نظر:** باید هنگامی ارائه شود که اثر احتمالی محدودیت در دامنه رسیدگی یا ابهام چنان با اهمیت و فراگیر (اساسی) باشد که حسابرس نتواند نسبت به صورت های مالی اظهار نظر کند.
- **نظر مردود:** باید هنگامی ارائه شود که اثر عدم توافق بر صورت های مالی چنان با اهمیت و فراگیر (اساسی) است که حسابرس به این نتیجه برسد که گزارش مشروط برای افشای ماهیت گمراه کننده یا ناقص صورت های مالی، کافی نیست.

همچنین یکی دیگر از موارد موثر در گزارش حسابرسی، نوع حسابرس است. نوع حسابرس، دربرگیرنده سازمان حسابرسی و موسسات عضو جامعه حسابداران رسمی می باشد. سازمان حسابرسی به عنوان بزرگترین موسسه حسابداری ایران (موسسه حسابرسی دولتی) به ارائه خدمات تخصصی مالی به بخش های دولتی و تحت نظارت دولت می پردازد. در قانون و اساسنامه قانونی سازمان حسابرسی، وظایف بازرسی قانونی و امور حسابرسی کلیه دستگاه هایی که مالکیت عمومی بر آنها مترتب است، منحصر به سازمان حسابرسی محول گردیده است. علاوه بر آن، سازمان حسابرسی به عنوان مرجع تخصصی و رسمی تدوین اصول و ضوابط حسابداری و حسابرسی نیز می باشد. همچنین با تشکیل نهاد حرفه ای جامعه حسابداران رسمی، تاسیس موسسات حسابرسی متشکل از حداقل سه نفر حسابدار رسمی، امکان پذیر شد. موسسه حسابرسی، موسسه ای است که به منظور انجام خدمات حسابرسی، بازرسی قانونی و سایر خدمات تخصصی و حرفه ای مندرج در اساسنامه جامعه حسابداران رسمی، توسط حداقل سه نفر حسابدار رسمی شاغل تشکیل می شود. جامعه حسابداران رسمی، موسسات حسابرسی متفاوتی را دربرمی گیرد، موسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی به چهار نوع موسسه حسابرسی تفکیک می شوند: موسسه حسابرسی با رتبه "الف"، موسسات حسابرسی با رتبه "ب"، موسسه حسابرسی با رتبه "ج"، موسسات حسابرسی با رتبه "د" (امیدآنگر و خانقلی، ۱۳۹۵).

پیشینه پژوهش

محمدی و همکاران (۱۳۹۶) به بررسی تاثیر کیفیت حسابرسي بر محتوای اطلاعاتی سود در شرکت‌های عضو بورس و اوراق بهادار تهران پرداختند. کیفیت حسابرسي بر اساس دو معیار اندازه حسابرسي و تخصص حسابرسي در صنعت اندازه‌گیری شد و از ضرایب واکنش سود برای اندازه‌گیری محتوای اطلاعاتی سودهای حسابداری استفاده گردید. نتایج بدست آمده از تحلیل همبستگی حاکی از این بود که، سود عملیاتی و تغییرات سود عملیاتی با بازده سهام رابطه مستقیم و معناداری داشت اما بین اهرم مالی و بازده سهام یک رابطه منفی و معنادار یافت شد. نتایج نشان داد شاخص اندازه حسابرسي و تخصص حسابرسي در صنعت بر بازده شرکت‌ها تاثیر ندارد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶). ودیعی و همکاران (۱۳۹۶) به بررسی نقش سنجه‌های کیفیت خدمات حسابرسي بر نوسان بازده سهام پرداختند. از شش سنجه اقلام تعهدی اختیاری، تجدید ارائه صورت‌های مالی، تخصص حسابرسي در صنعت، رتبه مؤسسه حسابرسي، اندازه حسابرسي و نوع حسابرسي به عنوان شاخص‌های کیفیت حسابرسي استفاده شد. برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از رگرسیون چندگانه بهره گرفته شد. نمونه مورد مطالعه ۲۲۸ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۳ بود. یافته‌ها نشان داد بین اقلام تعهدی اختیاری، تخصص حسابرسي در صنعت، رتبه، اندازه و نوع حسابرسي به عنوان سنجه‌های کیفیت حسابرسي با نوسان بازده سهام رابطه معناداری یافت نشد؛ ولی بین تجدید ارائه صورت‌های مالی با نوسان بازده سهام رابطه منفی و معناداری وجود داشت (ودیعی و همکاران، ۱۳۹۶). وکیلان آغویی و همکاران (۱۳۹۵) با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر کیفیت حسابرسي و معیارهای سنجش آن، رابطه بین بازده عادی و غیرعادی سالانه سهام و کیفیت حسابرسي با بهره‌گیری از معیار اقلام تعهدی اختیاری را مورد بررسی قرار دادند. جامعه آماری شامل ۲۴ شرکت در بازه زمانی ۱۳۹۲-۱۳۸۷ بود و فرضیه‌های پژوهش با بکارگیری روش تحلیل رگرسیون خطی چندگانه آزمون شد. نتایج نشان داد که بین بازده غیرعادی و کیفیت حسابرسي رابطه مثبت و معناداری وجود دارد اما بین بازده واقعی و کیفیت حسابرسي رابطه معناداری وجود ندارد. سایر یافته‌های پژوهش حاکی از وجود رابطه منفی و معنادار بین بازده دارایی‌ها و دوره تصدی حسابرسي با کیفیت حسابرسي بود. همچنین، رابطه نسبت کیو توبین و تعداد بندهای شرط حسابرسي با کیفیت حسابرسي مثبت و معنادار است اما رابطه معناداری بین متغیرهای اندازه شرکت، نرخ بازده حقوق صاحبان سهام، پیچیدگی فعالیت شرکت، نوع اظهارنظر، اندازه مؤسسه حسابرسي، تعداد شرکای مؤسسه حسابرسي، تخصص حسابرسي در صنعت، فشار کار حسابرسي، استقلال هیأت مدیره، دوگانگی مسئولیت مدیر عامل و تغییر مدیر عامل با کیفیت حسابرسي مشاهده نشد (وکیلان آغویی و همکاران، ۱۳۹۵). شاه‌ویسی و همکاران (۱۳۹۳) به بررسی رابطه بین

شرطهای منعکس در گزارش حسابرسی با بازده سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. جامعه آماری تحقیق را شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۱ تشکیل دادند. به منظور انتخاب نمونه از قاعده حذف سیستماتیک استفاده شد و داده‌های آماری تحقیق از طریق آزمون‌های آماری ضریب همبستگی و آزمون t زوجی و آزمون علامت زوج نمونه‌ای یا ویلکاکسون، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های تحقیق نشان داد که بین شرطهای منعکس در گزارش حسابرسی و بازده سهام رابطه مثبت معنی‌دار وجود ندارد؛ به عبارت دیگر، با استناد به نتایج مزبور می‌توان ادعا نمود که گزارش حسابرس مقبول در مقایسه با گزارش حسابرسی تعدیل شده، برای استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی دارای محتوای اطلاعاتی بیش‌تری برخوردار نمی‌باشد (شاه‌ویسی و همکاران، ۱۳۹۳). مهدوی و غیوری مقدم (۱۳۸۹) به بررسی محتوای اطلاعاتی گزارش مشروط حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. روش پژوهش مورد استفاده در این مطالعه، روش شبه تجربی با طرح پس‌رویدادی بود که به موجب آن دو گروه تجربی و کنترل متشکل از ۷۰ شرکت بورسی، که بر اساس نمونه‌گیری جفتی انتخاب شدند، جهت دستیابی به هدف پژوهش در بازه زمانی ۱۳۸۵ الی ۱۳۸۶ مورد بررسی قرار گرفتند. یافته‌های پژوهش بیان‌گر نبود وجود تفاوت معنی‌دار بین بازده غیرعادی حاصل از انتشار گزارش مشروط و مقبول حسابرسی بود. به عبارت دیگر، آن‌ها دریافتند که گزارش مشروط حسابرسی نسبت به گزارش مقبول برای استفاده‌کنندگان، دارای محتوای اطلاعاتی افزون بر سایر گزارش‌ها نیست (مهدوی و غیوری مقدم، ۱۳۸۹).

لستاری و نوریاتنو (۲۰۱۸) به بررسی عوامل موثر بر تاخیر گزارش حسابرسی و نقش آن در بازده غیرعادی سهام شرکت‌های اندونزی پرداختند. جامعه آماری تحقیق شامل ۲۰ شرکت طی سال‌های ۲۰۰۹ الی ۲۰۱۵ بود. نتایج نشان داد که اندازه شرکت، اهرم مالی و اظهارنظر حسابرس تاثیر معناداری بر تاخیر گزارش حسابرسی دارد. در حالی که سودآوری و شهرت حسابرس نقش قابل توجهی در بروز تاخیر گزارش حسابرسی ندارد. در نهایت تاخیر گزارش حسابرس تاثیر معناداری بر بازده غیرعادی سهام شرکت‌ها در اندونزی نداشت (Lestari & Nuryatno, 2018: 48-56). پورتی و همکاران (۲۰۱۸) به بررسی ارتباط بین استقلال کمیته‌های حسابرسی و محتوای اطلاعاتی اعلان‌های درآمد در غرب اروپا پرداختند. نمونه آماری شامل ۷۶۰۰ اعلامیه‌های درآمدی دریافت شده از ۱۵ کشور غرب اروپا بین سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۴ بود. نتایج نشان داد که واکنش بازار، هنگامی که کمیته حسابرسی از استقلال بیش‌تری برخوردار است، نسبت به اعلان سود، بسیار قابل توجه خواهد بود. در واقع نتایج نشان داد که کمیته‌های مستقل حسابرسی برای افزایش اعتبار اطلاعاتی سود مستقیماً جایگزین

مؤسسات حسابرسی ضعیف می‌شوند (Poret et al., 2018: 29-53). الکالی و همکاران (۲۰۱۸) به بررسی تاثیر ارزش دفتری، درآمدها، سود سهام و کیفیت حسابرسی بر مربوط بودن ارزش اطلاعات حسابداری در شرکت‌های پذیرفته شده در نیجریه پرداختند. جامعه آماری تحقیق شامل ۱۲۶ شرکت پذیرفته شده در نیجریه طی سال‌های ۲۰۰۹ الی ۲۰۱۳ بود. نتایج این تحقیق نشان داد که ارزش دفتری، درآمد و سود سهام پس از تصویب کیفیت اطلاعات توسط حسابرس تاثیر معنادار و قابل توجهی بر مربوط بودن ارزش اطلاعات حسابداری ندارد (Alkali et al., 2018: 73-82). عباد و همکاران (۲۰۱۵) به بررسی رابطه بین اظهارنظر حسابرس و عدم تقارن اطلاعاتی محتوای صورت‌های مالی پرداختند. جامعه آماری تحقیق شامل ۱۰۳ شرکت طی سال‌های ۲۰۰۱ الی ۲۰۰۸ در اسپانیا بود. آن‌ها دریافتند که کیفیت بیش‌تر اظهارنظر حسابرس منجر به کاهش عدم تقارن اطلاعاتی محتوای صورت‌های مالی می‌شود (Abad et al., 2015: 1-31). چن و همکاران (۲۰۱۴) به بررسی تاثیر حسابرسی بر حجم معاملات و بازده سهام شرکت‌ها پرداختند. جامعه آماری تحقیق شامل ۲۳۲۶ شرکت در چین طی سال‌های ۱۹۹۷ الی ۲۰۰۰ بود. برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از روش رگرسیون پانلی استفاده شد. نتایج نشان داد که گزارش حسابرسی بطور مثبت و معنادار بر حجم معاملات و بازده سهام تاثیرگذار است. به عبارت دیگر سرمایه‌گذاران بیش‌تر بر اطلاعات مالی حسابرسی شده متکی هستند (chen et al., 2014).

فرضیه‌های تحقیق

با توجه به مطالب ارائه شده در بخش مبانی نظری و پیشینه تحقیق و هم‌چنین پاسخ به پرسش مطرح شده، فرضیه‌های تحقیق به صورت زیر بیان می‌گردد:

فرضیه اول: نوع اظهارنظر حسابرس بر رابطه بین سودآوری و بازده سهام تاثیر معناداری دارد.

فرضیه دوم: نوع حسابرس بر رابطه بین سودآوری و بازده سهام تاثیر معناداری دارد.

روش‌شناسی تحقیق

از نظر دسته‌بندی تحقیق‌ها بر مبنای هدف می‌توان این تحقیق را نوعی تحقیق کاربردی به‌شمار آورد که نتایج به‌دست آمده از آن به‌صورت مستقیم، قابل کاربرد جهت انتخاب منابع تامین مالی و سرمایه‌گذاری است. از نظر

دسته‌بندی تحقیق‌ها بر حسب نحوه گردآوری داده‌ها، تحقیق حاضر از نوع تحقیق، توصیفی است. همچنین روش‌شناسی تحقیق از نوع پس‌رویدادی (با استفاده از اطلاعات گذشته) می‌باشد. جامعه آماری مورد مطالعه در این تحقیق را شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۵ تشکیل می‌دهد و نمونه انتخابی تحقیق نیز شرکت‌هایی می‌باشند که مجموعه شرایط زیر را دارا باشند:

- شرکت‌هایی که تاریخ پذیرش آن‌ها در سازمان بورس اوراق بهادار قبل از سال ۱۳۹۰ بوده و تا پایان سال ۱۳۹۵ نیز در فهرست شرکت‌های بورسی باشند.
- به منظور افزایش قابلیت مقایسه، سال مالی آن‌ها منتهی به پایان اسفندماه باشد.
- طی سال‌های مذکور تغییر فعالیت یا تغییر سال مالی نداده باشند.
- جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی نباشند (شرکت‌های سرمایه‌گذاری به علت تفاوت ماهیت فعالیت با بقیه شرکت‌ها در جامعه آماری منظور نشدند).
- طول وقفه انجام معاملات در این شرکت‌ها طی دوره زمانی مذکور بیش‌تر از ۶ ماه نباشد.

پس از اعمال محدودیت‌های فوق تعداد ۹۵ شرکت به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند. داده‌های تحقیق حاضر از لوح‌های فشرده آرشیو آماری و تصویری سازمان بورس اوراق بهادار تهران، پایگاه اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران و دیگر پایگاه‌های مرتبط و نیز از نرم‌افزارهای تدبیر پرداز و ره‌آورد نوین استخراج گردید. داده‌ها پس از جمع‌آوری در صفحه گسترده اکسل، تلخیص و طبقه‌بندی شده و در نهایت با استفاده نرم‌افزار Eviews نسخه ۹ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

مدل و متغیرهای تحقیق

در این تحقیق به منظور آزمون فرضیه‌ها از مدل‌های زیر استفاده می‌گردد:

(۱):

$$Ret_{it} = \beta_0 + \beta_1 DQO_{it} + \beta_2 ROA_{it} + \beta_3 DQO_{it} . ROA_{it} + \beta_4 Size_{it} + \beta_5 Leverage_{it} + \beta_6 Growth_{it} + \varepsilon_{it}$$

(۲):

$$Ret_{it} = \beta_0 + \beta_1 Audit\ type_{it} + \beta_2 ROA_{it} + \beta_3 DUO_{it} . ROA_{it} + \beta_4 Size_{it} + \beta_5 Leverage_{it} + \beta_6 Growth_{it} + \varepsilon_{it}$$

بازده سهام (Ret): بازده عبارت است از نسبت کل عایدی (ضرر) حاصل از سرمایه‌گذاری در یک دوره معین به تعداد سرمایه‌ای که برای کسب این عایدی در اول همان دوره به کار گرفته و مصروف گردیده است. بازده سهام در این تحقیق متغیر وابسته است و برای سنجش محتوای اطلاعات مالی مورد استفاده قرار می‌گیرد. برای محاسبه بازده سهام از تغییرات فوری یا آنی قیمت یک سهم پس از تشکیل مجمع عمومی عادی صاحبان سهام و افشای صورت‌های مالی حسابرسی شده تا سه روز استفاده می‌گردد (Robu & Robu, 2015: 564).

اظهارنظر حسابرس (DQO): اظهار نظر حسابرس به فرآیند گزارشگری حرفه‌ای حسابرس در خصوص اطلاعات مالی گفته می‌شود (رحیمیان و هدایتی، ۱۳۹۲: ۷۹). در این تحقیق، نوع اظهارنظر حسابرس متغیری مستقل است و بصورت یک متغیر مجازی می‌باشد که با مقادیر یک و صفر نشان داده می‌شود. مقدار یک، برای گزارش حسابرسی مقبول و مقدار صفر برای گزارش حسابرسی مشروط (Robu & Robu, 2015: 564).

نوع حسابرس (DUO): نوع حسابرس به نوع موسسات حسابرسی گفته می‌شود که شامل موسسات بزرگ و موسسات غیر بزرگ حسابرسی تقسیم می‌شوند (جهانشاد و نوائی‌لواسانی، ۱۳۹۲: ۱۱۳). نوع حسابرس نیز در این تحقیق متغیر مستقل است و بصورت یک متغیر مجازی می‌باشد که با مقادیر صفر و یک نشان داده می‌شود. مقدار یک برای شرکت‌هایی که سازمان حسابرسی (بزرگ‌ترین موسسه حسابرسی ایران) را به‌عنوان حسابرس مستقل خود انتخاب کرده‌اند و مقدار صفر برای شرکت‌هایی که سایر موسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی را به‌عنوان حسابرس خود انتخاب نموده‌اند (Robu & Robu, 2015: 564).

سودآوری (ROA): نرخ بازده دارایی در این تحقیق متغیر مستقل است و برای سنجش سودآوری شرکت استفاده می‌شود. در این تحقیق برای محاسبه نرخ بازده دارایی‌ها از نسبت سود خالص به دارایی‌های پایان دوره استفاده می‌گردد (Li et al, 2015: 23).

اندازه شرکت (Size): اندازه شرکت در این تحقیق متغیر کنترلی است و برای سنجش آن از لگاریتم طبیعی جمع دارایی‌های پایان دوره استفاده می‌گردد (Li et al, 2015, 23).

اهرم مالی (Leverage): اهرم مالی در این تحقیق متغیر کنترلی است و برای سنجش آن از نسبت کل بدهی‌ها به کل دارایی‌های پایان دوره استفاده می‌گردد (Li et al, 2015, 23).

رشد فروش (Growth): میزان رشد فروش در این تحقیق متغیر کنترلی است و از رابطه زیر بدست می‌آید (Li et al, 2015, 23):

درآمد فروش در سال $t-1$ / درآمد فروش در سال $t-1$ - درآمد فروش در سال t = رشد فروش

یافته‌های تحقیق

آمار توصیفی

برای بررسی مشخصات عمومی و پایه‌ای متغیرها جهت برآورد و تخمین الگو و تجزیه و تحلیل دقیق آن‌ها، برآورد آمارهای توصیفی مربوط به متغیرها لازم است. مهم‌ترین مشخصه مرکزی یک توزیع میانگین و مهم‌ترین مشخصه پراکندگی آن واریانس توزیع است. در عمل برای تشخیص میزان پراکندگی یک توزیع از جذر مقدار واریانس یعنی انحراف معیار استفاده می‌شود. بدین وسیله می‌توان دیدی کلی در مورد مقادیر هر یک از متغیرها بدست آورد. در جدول ۱ اطلاعات مربوط به آماره‌های توصیفی متغیرهای تحقیق شامل شاخص‌های مرکزی، شاخص‌های پراکندگی و انحراف از قرینگی ارائه گردیده‌اند.

جدول ۱: آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

آماره / متغیر	ظاهر نظر حسابرس	نوع حسابرس	اهرم مالی	سودآوری	اندازه	رشد فروش	بازده سهام
میانگین	۰,۴۴۲۱	۰,۲۳۳۳	۰,۶۱۶۵	۰,۱۱۳۳	۶,۰۹۴۹	۰,۱۸۲۰	-۰,۰۰۳۶
میانه	۰,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۶۱۹۸	۰,۰۹۹۷	۶,۰۴۰۰	۰,۱۵۴۶	-۰,۰۲۳۲
حداکثر	۱,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۱,۵۶۵۵	۰,۶۲۱۶	۸,۱۳۸۳	۲,۴۹۸۸	۲,۸۸۱۴
حداقل	۰,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۰۹۶۴	-۰,۷۸۹۶	۴,۷۵۶۴	-۰,۶۰۰۴	-۲,۵۹۸۴
انحراف معیار	۰,۴۹۷۰	۰,۴۲۳۳	۰,۱۹۶۶	۰,۱۴۲۰	۰,۶۱۴۸	۰,۳۵۸۹	۱,۰۵۳۱
چولگی	۰,۲۳۳۱	۱,۲۶۰۹	۰,۴۷۵۸	-۰,۰۴۲۳	۰,۶۱۹۰	۱,۴۰۵۹	۰,۰۳۸۱
کشیدگی	۱,۰۵۴۳	۲,۵۹۰۰	۴,۶۹۳۱	۶,۸۲۷۲	۳,۷۱۵۳	۹,۲۱۵۶	۲,۶۶۵۸
مشاهدات	۵۷۰	۵۷۰	۵۷۰	۵۷۰	۵۷۰	۵۷۰	۵۷۰

منبع: یافته‌های محقق

آزمون فرضیه اول

در گام نخست از آماره آزمون اف. لیمر برای تشخیص داده‌های تلفیقی از پانل استفاده می‌شود. در صورت انتخاب داده‌های پانل، گام بعدی تصمیم‌گیری در مورد انتخاب یکی از دو روش اثرات ثابت یا تصادفی است.

برای این کار، معمولاً آزمون هاسمن به کار گرفته می‌شود. در جدول ۲ نتایج آزمون تشخیص داده‌های تلفیقی از پانل نشان داده شده است.

جدول ۲ نتایج آزمون تشخیص داده‌های تلفیقی از پانل برای مدل اول

آزمون	مقدار آماره	درجه آزادی	سطح معناداری
اف لیمر	۸۶,۵۰۵۱	(۵,۵۵۸)	۰,۰۰۰۰
هاسمن	۶,۸۲۱۶	۶	۰,۳۳۷۷

منبع: یافته‌های محقق

با توجه به سطح معناداری آزمون اف لیمر در جهت تعیین معناداری اثرات مقطعی در مدل تحقیق مشاهده می‌شود که سطح معناداری این آزمون کوچک تر از خطای ۰,۰۵ بدست آمده و نشان از معناداری اثرات مقطعی در این مدل دارد. از این رو به منظور تشخیص نوع اثرات در مدل از آزمون هاسمن استفاده شده است. سطح معناداری بدست آمده از آزمون هاسمن که بزرگ‌تر از خطای ۰,۰۵ بدست آمده نشان از تصادفی بودن اثرات مقطعی در مدل تحقیق دارند. از این رو مدل به روش داده‌های تابلویی با اثرات تصادفی برازش می‌گردد. نتایج آزمون فرضیه اول در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳: برازش مدل فرضیه اول

متغیر وابسته بازده سهام

تعداد ۹۵ شرکت طی دوره زمانی ۶ ساله از ۱۳۹۵-۱۳۹۰

مجموع مشاهدات: ۵۷۰

سطح معناداری	آماره - t	انحراف معیار	ضریب متغیر	متغیر
0.1405	-1.476134	0.343556	-0.507134	C
0.2065	-1.245074	0.091171	-0.022344	DQO
0.0001	4.059109	0.403971	1.639762	ROA
0.3647	0.907143	0.486960	0.441742	DQO*ROA
0.0129	2.494932	0.249651	0.622862	LEV
0.0569	-1.587797	0.058663	-0.034482	SIZE
0.0000	6.801176	0.101136	0.687843	GROWTH

0.523513	ضریب تعیین	55.733	آماره F
2.0852	آماره دوربین - واتسون	0.0000	احتمال آماره F

منبع: یافته‌های محقق

در آزمون فرضیه اول اثر تعاملی متغیر سودآوری (ROA) با نوع اظهارنظر حسابرس مورد مطالعه قرار گرفته است. سطح معناداری این اثر در مدل بزرگ‌تر از خطای ۰,۰۵ بدست آمده که نشان از غیر معناداری آن داشته است ($p\text{-value} = ۰,۳۶۴$). علیرغم مثبت بودن ضریب متغیر ($\beta = ۰,۴۴۱۷$) این تاثیر مستقیم معنادار نمی‌باشد. همچنین از آنجایی که سطح معناداری متغیر اظهارنظر حسابرس بیش از سطح خطای ۰,۰۵ است ($p\text{-value} = ۰,۲۰۶۵$) لذا اظهارنظر حسابرس تاثیر معناداری بر بازده سهام ندارد و در نهایت فرضیه اول مبنی بر تاثیر معنادار سودآوری در رابطه بین نوع اظهارنظر حسابرس و بازده سهام مورد تایید قرار نمی‌گیرد.

آزمون فرضیه دوم

در فرضیه دوم نیز ابتدا آزمون اف. لیمر و هاسمن برای تشخیص داده‌های تلفیقی از پانل مورد استفاده قرار می‌گیرد که در جدول ۴ نتایج این آزمون نشان داده می‌شود.

جدول ۴ نتایج آزمون تشخیص داده‌های تلفیقی از پانل برای مدل دوم

آزمون	مقدار آماره	درجه آزادی	سطح معناداری
اف لیمر	۸۸,۴۱۷۳	(۵,۵۵۸)	۰,۰۰۰۰
هاسمن	۴۱,۸۷۸۴	۷	۰,۰۰۰۰

منبع: یافته‌های محقق

نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که با توجه به سطح معناداری آزمون اف لیمر در جهت تعیین معناداری اثرات مقطعی در مدل تحقیق مشاهده می‌شود که سطح معناداری این آزمون کوچک‌تر از خطای ۰,۰۵ بدست آمده و نشان از معناداری اثرات مقطعی در این مدل دارد. از این رو به منظور تشخیص نوع اثرات در مدل از آزمون هاسمن استفاده شده است. سطح معناداری بدست آمده از آزمون هاسمن که کوچک‌تر از خطای ۰,۰۵ بدست آمده نشان از ثابت بودن اثرات مقطعی در مدل تحقیق دارند. از این رو مدل به روش داده‌های تابلویی با اثرات ثابت برازش می‌شود. نتایج آزمون فرضیه دوم در جدول ۵ نشان داده شده است.

متغیر وابسته بازده سهام

تعداد ۹۵ شرکت طی دوره زمانی ۵ ساله از ۱۳۹۵-۱۳۹۰

مجموع مشاهدات: ۵۷۰

سطح معناداری	آماره - t	انحراف معیار	ضریب متغیر	متغیر
0.1669	2.167678	0.378999	0.063550	C
0.0026	3.027329	0.112758	0.341355	DUO
0.0000	5.768994	0.364646	2.103643	ROA
0.0278	-2.205466	0.595793	-1.314002	DUO*ROA
0.0198	2.337510	0.247795	0.579224	LEV
0.0369	-2.092368	0.066046	-0.138193	SIZE
0.0000	7.026352	0.100517	0.706265	GROWTH
آماره F	57.465	ضریب تعیین	0.53114	
احتمال آماره F	0.0000	آماره دوربین - واتسون	2.122	

منبع: یافته‌های محقق

در آزمون فرضیه دوم اثر تعاملی متغیر سودآوری (ROA) با نوع حسابرس مورد مطالعه قرار گرفته است. سطح معناداری این اثر در مدل کوچک‌تر از خطای ۰,۰۵ بدست آمده که نشان از معنادار بودن آن داشته است ($p\text{-value} = ۰,۰۲۷۸$). همچنین ضریب متغیر نیز منفی می‌باشد ($\beta = -۱,۳۱۴$)، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تاثیر سودآوری در رابطه بین نوع حسابرس با بازده سهام در جهت عکس بوده است. این بدان معنا است که با کاهش سودآوری شرکت‌ها رابطه بین نوع حسابرس و بازده سهام شرکت افزایش می‌یابد و بالعکس. به علاوه سطح معناداری متغیر نوع حسابرس کوچک‌تر از سطح خطای ۵ درصد است ($p\text{-value} = ۰,۰۰۲۶$) و از آنجایی که ضریب متغیر نوع حسابرس مثبت است ($\beta = ۰,۳۴۱۳$)، لذا در سطح اطمینان ۹۵ درصد، نوع حسابرس بطور مثبت و معنادار بر بازده سهام تاثیرگذار است. در نتیجه فرضیه دوم مبنی بر تاثیر معنادار سودآوری در رابطه بین نوع احسابرس و بازده سهام مورد تایید قرار می‌گیرد.

نتیجه گیری و پیشنهادها

در تحقیق حاضر تلاش بر آن بود که تاثیر گزارش حسابرسی بر محتوای اطلاعات مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران مورد ارزیابی قرار گیرد. در این راستا به منظور سنجش گزارش حسابرسی از دو متغیر اظهارنظر حسابرس و نوع حسابرس و همچنین برای سنجش محتوای اطلاعات مالی از بازده سهام استفاده شد. بدین منظور دو فرضیه تدوین شد که در آن اثر تعاملی سودآوری بر رابطه بین اظهار نظر حسابرس با بازده سهام و نوع حسابرس با بازده سهام مورد بررسی قرار گرفت که برای سنجش سودآوری از نرخ بازده دارایی استفاده شد. در آزمون فرضیه اول از آنجایی که مقدار سطح معنادار اثر تعاملی سودآوری و متغیر اظهارنظر حسابرس بیش تر از سطح خطای ۵ درصد بود لذا اثر تعاملی سودآوری در رابطه بین اظهارنظر حسابرس و بازده سهام و تاثیر اظهارنظر حسابرس بر بازده سهام معنادار نبود و فرضیه اول تحقیق مبنی بر تاثیر معنادار سودآوری در رابطه بین اظهارنظر حسابرس با بازده سهام مورد تایید قرار نگرفت. نتایج بدست آمده از آزمون فرضیه اول با مطالعات انجام شده توسط محمدی و همکاران (۱۳۹۶)، وکیلان آغویی و همکاران (۱۳۹۵) و عباد و همکاران (۲۰۱۵) سازگار و همسو است زیرا آنها نیز ارتباط معناداری بین اظهارنظر حسابرس و بازده سهام مشاهده نکردند. اما با مطالعه انجام شده توسط مهدوی و غیوری مقدم ناسازگار است زیرا آنها نشان دادند که نوع اظهارنظر حسابرس تاثیر معناداری بر بازدهی شرکت دارد.

در آزمون فرضیه دوم، سطح معنادار متغیر نوع حسابرس کوچک تر از ۵ درصد و ضریب آن مثبت بود لذا ارتباط مثبت و معناداری بین نوع حسابرس و بازده سهام شرکت ها وجود داشت. همچنین سطح معناداری اثر تعاملی سودآوری در رابطه بین نوع حسابرس و بازده سهام کوچک تر از ۵ درصد و ضریب آن منفی بود. لذا فرضیه دوم مبنی بر تاثیر معنادار سودآوری در رابطه بین نوع حسابرس با بازده سهام مورد تایید قرار گرفت. به این ترتیب، شرکت هایی که دارای سودآوری کمتری هستند در صورت انتخاب سازمان حسابرسی به عنوان بزرگترین موسسه حسابرسی ایران برای تدوین گزارش حسابرسی، با افزایش بازدهی سهام روبرو خواهند شد و در صورت انتخاب سایر موسسات حسابرسی پذیرفته شده عضو جامعه حسابداران رسمی، بازده سهام پایین تری را مشاهده خواهند نمود. نتایج بدست آمده از آزمون فرضیه دوم با مطالعات انجام شده توسط پورتنی و همکاران (۲۰۱۸) و چن و همکاران (۲۰۱۴) سازگار و با مطالعه ودیعی و همکاران (۱۳۹۶) ناسازگار و غیرهمسو است.

با توجه به نتایج بدست آمده به مدیران شرکت ها توصیه می شود به هنگام انتخاب نوع موسسه حسابرسی به منظور حفظ و بهبود سطح بازده سهام، به میزان سودآوری شرکت توجه کنند. بطور کلی پیشنهاد می شود

شرکت‌ها به منظور افزایش سطح بازده سهام از سازمان حسابرسی به منظور تدوین گزارش حسابرسی شرکت خود استفاده کنند. زیرا سازمان حسابرسی بزرگ‌ترین موسسه حسابرسی ایران است و گزارش‌های ارائه شده توسط این موسسه از نظر سرمایه‌گذاران و کلیه استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی قابلیت اتکای بالاتری دارد و در نهایت منجر به بهبود وضعیت بازده سهام شرکت می‌گردد. هم‌چنین، پیشنهادهای زیر برای انجام پژوهش‌های آینده به پژوهشگران ارائه می‌شود:

- پیشنهاد می‌شود نتایج این تحقیق به تفکیک در صنایع مختلف بررسی شود و حتی صنایع باهم مقایسه شوند.
 - پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی تاثیر متغیرهای دوره تصدی حسابرس و تخصص حسابرس در صنعت نیز بر بازده سهام مورد ارزیابی قرار گیرد.
- هم‌چنین مهم‌ترین محدودیت‌های تحقیق عبارتند از:
- جمع آوری داده‌های متغیر بازده آنی سهام بدلیل پیچیدگی محاسبه و دسترسی به اطلاعات با دشواری بسیاری همراه بوده است و به نظر می‌رسد تغییر در تعداد روزهای پس از مجمع بتواند نتایج تحقیق را دستخوش تغییر کند.
 - سایر ابعاد مرتبط با گزارش حسابرسی از قبیل دوره تصدی حسابرس و تخصص حسابرس بدلیل کمی وقت لحاظ نشدند.

منابع و مآخذ

۱. امیدآخگر، محمد و خانقلی، مولود (۱۳۹۵)، بررسی رابطه نوع حسابرس و قابلیت مقایسه اقلام سود و زیان، فصلنامه حسابداری مالی، سال هشتم، شماره ۳۱، صص ۷۴-۱۰۰.
۲. امیری، علی، نعمتی، کریم و دردانه، اسماعیل (۱۳۹۶)، بررسی تأثیر پیامد اجزای نقدی سود و تداوم سود بر بازده سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه علمی تخصصی مدیریت، حسابداری و اقتصاد، دوره ۱، شماره ۲، صص ۸-۲۴.
۳. بابائی، فاطمه و جعفری، جواد (۱۳۹۴)، بررسی محتوای اطلاعاتی اجزای نقدی و تعهدی سود در تبیین ارزش بازار شرکت، پژوهش‌های کاربردی در گزارشگری مالی، سال چهارم، شماره ۷، صص ۳۳-۵۴.

۴. باغومیان، رافیک، محمدی، حجت و نقدی، سجاد (۱۳۹۵)، نوسان متغیرهای کلان اقتصادی و پیش بینی سود توسط مدیران، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات تجربی حسابداری مالی، سال ۱۳، شماره ۵۰، صص ۵۷-۷۹.
۵. بزرگاصل، موسی و ادیبی، آزاده (۱۳۹۶)، بررسی رابطه بین محتوای اطلاعاتی اعلامیه‌های سود فصلی و عدم تقارن اطلاعاتی، پژوهش‌های تجربی حسابداری، سال هفتم، شماره ۲۵، صص ۳۸-۱۵.
۶. پورحیدری، امید و باقری، ندا (۱۳۹۲)، ارتباط بین کیفیت اطلاعات مالی و هزینه سرمایه سهام عادی، فصلنامه راهبرد مدیریت مالی، سال اول، شماره ۱، صص ۱-۲۲.
۷. جهانشاد، آریتا و نوایی لواسانی، مرتضی (۱۳۹۲)، تاثیر مدت تصدی حسابرس و نوع حسابرس و گزارش محافظه‌کارانه سود، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال پنجم، شماره ۱۸، صص ۱۰۷-۱۲۸.
۸. حاجیها، زهره و ابراهیمی، محمدرضا (۱۳۹۵)، بهبود در اظهارنظر حسابرس و اثرات آن بر تغییرات قیمت و حجم معاملات سهام، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال ۸، شماره ۳۰، صص ۸۱-۶۱.
۹. حمیدیان، محسن، حاجیها، زهره و تقی‌زاده، نفیسه (۱۳۹۶)، مفید بودن افشای داوطلبانه برای قضاوت سرمایه‌گذاران، فصلنامه مدل‌سازی اقتصادی، سال یازدهم، شماره ۴، صص ۱۵۵-۱۳۷.
۱۰. خدای‌پور، احمد و حسینی‌نیا، سمیه (۱۳۹۵)، بررسی رابطه بین تخصص حسابرس و تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی با محافظه‌کاری حسابداری، پژوهش حسابداری، شماره ۲۲، صص ۷۳-۹۵.
۱۱. دهقانی، رضا و گریوانی، سمیرا (۱۳۹۶)، تأثیر معیارهای ارزیابی عملکرد بر بازده سالانه سهام در مراحل چرخه عمر شرکت، فصلنامه مطالعات مدیریت و حسابداری، دوره ۳، شماره ۲، صص ۲۹۹-۳۰۸.
۱۲. رحیمیان، نظام‌الدین، تقوی‌فرد، محمدتقی و مالکی دیزجی، آیدا (۱۳۹۶)، رابطه بین اقلام تعهدی و اظهارنظر حسابسی، فصلنامه پژوهش‌های نوین در حسابداری و حسابرسی، سال ۱، شماره ۲، صص ۳۷-۶۴.
۱۳. رحیمیان، نظام‌الدین و هدایتی، علی (۱۳۹۲)، عوامل موثر بر اظهارنظر حرفه‌ای حسابرسان، حسابدار رسمی، صص ۸۵-۷۷.
۱۴. ستایش، محمدحسین، شکرالهی، احمد و خواجه‌امینیان، علی (۱۳۹۲)، بررسی میزان تأثیرپذیری نظر حسابرس از ساختار هیأت‌مدیره و مالکیت نهادی (شواهدی از بورس اوراق بهادار تهران)، دانش حسابرسی، سال سیزدهم، شماره ۵۱، صص ۱-۱۸.
۱۵. شاه‌ویسی، فرهاد، کنعانی، اکبر و عباسی، حسین (۱۳۹۳)، بررسی رابطه بین شرط‌های منعکس در گزارش حسابرسی با بازده سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پژوهش‌های نوین در حسابداری، سال اول، شماره ۵، صص ۴۲-۵۶.
۱۶. صفری گرایلی، مهدی، رضائی پیت‌نوعی، یاسر و نوروزی، محمد (۱۳۹۶)، ارائه مدلی برای تبیین اثربخشی کمیته حسابرسی و محتوای ارزشی اطلاعات حسابداری، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، سال ششم، شماره ۲۴، صص ۱-۱۱.

۱۷. طالبلو، رضا، فریدزاد، علی و شیخی هایل، حسین (۱۳۹۶)، تاثیر متغیرهای اقتصاد کلان بر بازده سهام شرکت‌های شیمیایی و پتروشیمی در چارچوب الگوی *PVAR*، فصلی‌ام مدلسازی اقتصادسنجی سال دوم، شماره سوم، صص ۱۸۶-۱۵۹.
۱۸. عباس‌زاده، محمدرضا، سمائی‌رهنی، سعید، خلیلیان موحد، علی و مشتاق، فرشته (۱۳۹۶)، تاثیر وضعیت و کیفیت گزارش حسابرس بر حجم معاملات شرکت‌های پذیرفته در بورس اوراق بهادار تهران، پژوهش‌های تجربی حسابداری، سال ششم، شماره ۳۳، صص ۶۳-۸۰.
۱۹. عرب‌زاده، آزاده (۱۳۹۶)، بررسی محتوای اطلاعاتی اظهارنظر حسابرس، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حسابداری، دانشگاه کردستان، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی گروه حسابداری.
۲۰. قناد، مصطفی، آقایی، محمدعلی، قرین، ستار (۱۳۹۶)، واکنش بازار سهام به استمرار و بهبود در اظهارنظر حسابرس، فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی، سال پنجم، شماره ۱۷، صص ۱۴۴-۱۱۷.
۲۱. گوگردچیان، احمد، حیدری سلطان‌آبادی، حسن و متفرس، زینب (۱۳۹۶)، تحلیل نظری و تجربی تأثیر توان رقابتی بازار محصول بر بازده سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه علمی- پژوهشی مدیریت دارایی و تأمین مالی، سال پنجم، شماره اول، صص ۴۴-۳۱.
۲۲. محمدی، احمد، متقی، علی اصغر و خوشبختی وایقان، وحید (۱۳۹۶)، بررسی تاثیر کیفیت حسابرسی بر محتوای اطلاعاتی سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، اولین کنفرانس ملی نقش حسابداری، اقتصاد و مدیریت، صص ۱۳-۱.
۲۳. مرادی، مهدی، پرنده، الهام و مرندي، زکيه (۱۳۹۶)، بررسی ارتباط افق سرمایه‌گذاری سهام‌داران نهادی و محتوای اطلاعاتی سودهای تقسیمی غیر منتظره، مجله مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار، شماره ۳۳، صص ۲۲۷-۲۰۷.
۲۴. مهدوی، غلامحسین و غیوری مقدم، علی (۱۳۸۹)، بررسی محتوای اطلاعاتی گزارش مشروط حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، تحقیقات حسابداری و حسابرسی، شماره ۶، صص ۸۵-۶۸.
۲۵. واصلی، سعید، عباسی، علی و عباسی، امید (۱۳۹۶)، بررسی ارتباط بین نوع اظهارنظر حسابرس با هزینه‌ی تأمین مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، ماهنامه پژوهش‌های مدیریت و حسابداری، شماره ۳۴، صص ۲۴-۱۳.
۲۶. ودیعی، محمدحسین، قناد، مصطفی و غلامی مقدم، فائزه (۱۳۹۶)، نقش سنج‌های کیفیت خدمات حسابرسی بر نوسان بازده سهام، سال ۱۷، شماره ۶۸، صص ۱۲۵-۱۰۷.
۲۷. وکیلان آغوئی، مهدی، عباس‌زاده، محمدرضا و صالحی، مهدی (۱۳۹۵)، بررسی رابطه بین بازده سهام و کیفیت حسابرسی در شرکت‌های دارویی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله حسابداری سلامت، سال پنجم، شماره اول، صص ۱۳۳-۱۰۷.
۲۸. ولی‌پور، هاشم، کاظم‌نژاد، مصطفی و رضایی، غلامرضا (۱۳۹۶)، سودمندی روش انتخاب متغیر ریلیف در پیش بینی نوع اظهارنظر حسابرسان، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، سال ششم، شماره ۲۱، صص ۱۱۹-۱۰۹.

۲۹. هادیان، ریحانه، هاشمی، سیدعباس و صمدی، سعید (۱۳۹۶)، ارزیابی تأثیر عامل محدودیت مالی بر توان تبیین بازده سهام توسط مدل‌های سه عاملی فاما و فرنچ، چهار عاملی کارهارت و پنج عاملی فاما و فرنچ، فصلنامه حسابداری مالی، سال نهم، شماره ۳۴، صص ۱-۳۴.

30. Abad. D, Sanchez-Ballesta. J. P, Yague. J (2015), Audit opinions and information asymmetry in the stock market, *Accounting and Finance*, Vol 22: pp 1-31.
31. Alkali. M. Y, Zuru. N. L, Kegudu. D. S (2018), Book value, earnings, dividends, and audit quality on the value relevance of accounting information among Nigerian listed firms, *Accounting*, Vol 4: pp 73-82.
32. Chen. C. J. P, Srinidhi. B, Su. X (2014), Effect of auditing: Evidence from variability of stock returns and trading volume, *China Journal of Accounting Research*, Vol 7: pp 223-245.
33. Lestari. S. Y, Nuryatno. M (2018), Factors Affecting the Audit Delay and Its Impact on Abnormal Return in Indonesia Stock Exchange, *International Journal of Economics and finance*, Vol 10, No 2: pp 48-56.
34. Li. K, Lu. L, Mittoo U R, Zhang. Z (2015), "Board Independence, Ownership Concentration and Corporate Performance Chinese Evidence", *International Review of Financial Analysis*, Vol 33, pp 1-47.
35. Poretti. C, Schatt. A, Bruynseels. L (2018), Audit committees' independence and the information content of earnings announcements in Western Europe, *Journal of Accounting Literature*, Vol 40: pp 29-53.
36. Robu. M. A, Robu. I. B (2015), The influence of the audit report on the relevance of accounting information reported by listed Romanian companies, *Procedia Economics and Finance* 20, pp 562-570.